

Topologia numerelor complexe

1. Șiruri și serii în $\mathbb{C}$. Prin *distanța* dintre $z_1 = x_1 + iy_1$ și $z_2 = x_2 + iy_2$ înțelegem lungimea segmentului determinat de punctele z_1 și z_2 din planul complex:

$$d(z_1, z_2) = |z_2 - z_1| = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2}.$$

Se verifică imediat că aplicația $d : \mathbb{C} \times \mathbb{C} \rightarrow \mathbb{R}$ are proprietățile unei *metrici*:

$$(M_1) \quad \forall u, v \in \mathbb{C}, \quad d(u, v) \geq 0; \quad d(u, v) = 0 \Leftrightarrow u = v;$$

$$(M_2) \quad \forall u, v \in \mathbb{C}, \quad d(u, v) = d(v, u);$$

$$(M_3) \quad \forall u, v, w \in \mathbb{C}, \quad d(u, v) \leq d(u, w) + d(w, v);$$

și, prin urmare, $(\mathbb{C}, d)$ este un *spațiu metric*. Aceasta înseamnă că avem gata definite, din teoria generală a spațiilor metrice, o serie de noțiuni legate de convergența șirurilor și de continuitatea funcțiilor.

Un șir $(z_n)_n$ de numere complexe este *convergent* dacă există $z^* \in \mathbb{C}$, limita sa, astfel încât șirul distanțelor de la z_n la z^* să tindă la zero:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} z_n = z^* \Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} |z_n - z^*| = 0 \Leftrightarrow$$

$$\forall \varepsilon > 0, \exists N(\varepsilon) \in \mathbb{N} \text{ a. î. } n \geq N(\varepsilon) \Rightarrow |z_n - z^*| < \varepsilon.$$

Convergența șirurilor se caracterizează pe componente,

$$\lim_{n \rightarrow \infty} z_n = \lim_{n \rightarrow \infty} (x_n + iy_n) = x^* + iy^* \Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} x_n = x^* \text{ și } \lim_{n \rightarrow \infty} y_n = y^*,$$

datorită dublei inegalități

$$\max\{|\operatorname{Re} z|, |\operatorname{Im} z|\} \leq |z| \leq |\operatorname{Re} z| + |\operatorname{Im} z|.$$

Orice șir convergent este mărginit, fără ca reciproca să aibe loc.

Un șir care nu este convergent este numit șir *divergent*. Despre un șir spunem că *tinde la infinit* dacă șirul modulelor sale tinde la plus infinit:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} z_n = \infty \Leftrightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} |z_n| = +\infty.$$

Atenție la limitele infinite: la șirurile de numere reale există limitele $-\infty$ și $+\infty$, în $\mathbb{C}$ avem numai ∞ fără semn!

Șirurile care tind la infinit sunt nemărginite, deci divergente, dar nu toate șirurile nemărginite tind la infinit.

Exemplu. Să se studieze șirul puterilor unui număr complex $\omega \in \mathbb{C}$.

Rezolvare. Fie $\omega = \rho(\cos \theta + i \sin \theta)$. Atunci $\omega^n = \rho^n(\cos n\theta + i \sin n\theta)$ și deci, dacă $|\omega| = \rho < 1$ atunci $\omega^n \rightarrow 0$ deoarece

$$\rho^n \cos n\theta \rightarrow 0 \text{ și } \rho^n \sin n\theta \rightarrow 0,$$

dacă $\rho > 1$ atunci $\omega^n \rightarrow \infty$ deoarece $|\omega^n| = \rho^n \rightarrow +\infty$, iar dacă $|\rho| = 1$ șirul rămâne pe cercul unitate, fiind convergent numai în cazul în care este constant,

adică pentru $\omega = 1$, în rest fiind periodic (când raportul π/θ este rațional) sau dens distribuit pe cercul unitate. Reținem:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \omega^n = \begin{cases} \infty & \text{pentru } |\omega| > 1; \\ 0 & \text{pentru } |\omega| < 1; \\ 1, & \text{pentru } \omega = 1; \\ \cancel{A} & \text{pentru } |\omega| = 1 \text{ cu } \omega \neq 1; \end{cases}$$

Șirul $(z_n)_n$ se numește *șir Cauchy* dacă:

$$\forall \varepsilon > 0, \exists N(\varepsilon) \in \mathbb{N} \text{ a. î. } n, m \geq N(\varepsilon) \Rightarrow |z_n - z_m| < \varepsilon.$$

Spațiul metric $(\mathbb{C}, d)$ coincide cu $\mathbb{R}^2$ dotat cu metrica uzuală, deducem că $\mathbb{C}$ este *complet*: orice șir Cauchy de numere complexe este convergent.

Deoarece convergența este caracterizată pe componente iar operațiile în $\mathbb{C}$ au fost definite pe componente, deducem imediat că din $u_n \rightarrow u^* \in \mathbb{C}$ și $z_n \rightarrow z^* \in \mathbb{C}$ rezultă

- (a) $u_n + z_n \rightarrow u^* + z^*$;
- (b) $u_n z_n \rightarrow u^* z^*$;
- (c) $\bar{z}_n \rightarrow \bar{z}^*$;
- (d) $|z_n| \rightarrow |z^*|$;
- (e) $u_n/z_n \rightarrow u^*/z^*$ (aici se cere $z^* \neq 0$ și $\forall n, z_n \neq 0$);

Să observăm că reciproca implicației $z_n \rightarrow z^* \Rightarrow |z_n| \rightarrow |z^*|$, are loc numai în cazul $z^* = 0$.

Analog cazului real, pot fi formulate și unele reguli de calcul cu limite infinite, de exemplu

$$\frac{1}{\infty} = 0, \text{ adică: } z_n \rightarrow \infty \Rightarrow \frac{1}{z_n} \rightarrow 0.$$

Atenție, nu toate regulile din $\mathbb{R}$ sunt valabile în $\mathbb{C}$, de exemplu acum $\infty + \infty$ este caz de nedeterminare. În plus, apar reguli noi, cum ar fi:

$$\frac{1}{0} = \infty, \text{ adică: } z_n \rightarrow 0 \Rightarrow \frac{1}{z_n} \rightarrow \infty.$$

În concluzie, deoarece convergența în $\mathbb{C}$ este compatibilă cu operațiile, unele limite de șiruri pot fi stabilite prin calcul, analog cazului real.

Exemplu. Să se calculeze

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{(1+i)^n + 1}{(1+i)^n - 1}.$$

Rezolvare. Notăm $\omega = 1 + i$. Deoarece $|\omega| = \sqrt{2} > 1$ avem $\omega^n \rightarrow \infty$, prin urmare

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\omega^n + 1}{\omega^n - 1} = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\omega^n \left(1 + \frac{1}{\omega^n}\right)}{\omega^n \left(1 - \frac{1}{\omega^n}\right)} = \frac{1 + \frac{1}{\infty}}{1 - \frac{1}{\infty}} = \frac{1 + 0}{1 - 0} = 1.$$

Fie $(z_n)_n$ un șir de numere complexe. Exact ca în cazul seriilor de numere reale, spunem că *seria*

$$\sum_{n=0}^{\infty} z_n = z_0 + z_1 + z_2 + \cdots + z_n + \cdots,$$

are *suma* s , cu $s \in \mathbb{C}$ sau $s = \infty$, dacă *șirul sumelor sale parțiale*

$$s_n = z_0 + z_1 + \cdots + z_n$$

are limita s , adică

$$\sum_{n=0}^{\infty} z_n = \lim_{n \rightarrow \infty} (z_0 + z_1 + \cdots + z_n) = s.$$

Seria este *convergentă* dacă are sumă finită (adică $s \in \mathbb{C}$), altfel este *divergentă*. Din proprietatea de completitudine, rezultă că seria dată este convergentă dacă și numai dacă satisface condiția de tip Cauchy:

$$\forall \varepsilon > 0, \exists N(\varepsilon) \in \mathbb{N} \text{ a. î. } \forall n \geq N(\varepsilon), \forall p \geq 1 \text{ avem } \sum_{k=1}^p z_{n+k} < \varepsilon.$$

Din caracterizarea pe componente a convergenței în $\mathbb{C} = \mathbb{R} \times \mathbb{R}$, rezultă că seria $\sum_{n=0}^{\infty} z_n = \sum_{n=0}^{\infty} (x_n + iy_n)$ este convergentă dacă și numai dacă ambele serii de numere reale $\sum_{n=0}^{\infty} x_n$ și $\sum_{n=0}^{\infty} y_n$ sunt convergente, caz în care are loc egalitatea

$$\sum_{n=0}^{\infty} (x_n + iy_n) = \sum_{n=0}^{\infty} x_n + i \sum_{n=0}^{\infty} y_n.$$

Exemplu. Să se studieze convergența *seriei geometrice*

$$1 + \omega + \omega^2 + \omega^3 + \cdots + \omega^n + \cdots$$

în mulțimea numerelor complexe.

Rezolvare. Șirul sumelor parțiale este dat de formula

$$s_n = 1 + \omega + \omega^2 + \cdots + \omega^n = \begin{cases} \frac{1 - \omega^{n+1}}{1 - \omega} & \text{pentru } \omega \neq 1, \\ n + 1 & \text{pentru } \omega = 1, \end{cases}$$

și este convergent numai dacă $|\omega| < 1$, caz în care limita este $\frac{1}{1-\omega}$.

Reținem: în mulțimea numerelor complexe, seria geometrică cu rația ω este convergentă numai dacă $|\omega| < 1$, și atunci are suma

$$1 + \omega + \omega^2 + \cdots + \omega^n + \cdots = \frac{1}{1 - \omega},$$

rezultat analog cazului real.

Seria $\sum_{n=0}^{\infty} z_n$ se numește *absolut convergentă* dacă seria de numere reale cu termeni pozitivi $\sum_{n=0}^{\infty} |z_n|$ este convergentă. Din proprietatea de completitudine, rezultă că orice serie absolut convergentă este convergentă, dar reciproca nu are loc.

Exemplu. Să se arate că seria

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{i^n}{n}$$

este convergentă fără să fie absolut convergentă.

Rezolvare. Notăm $z_n = \frac{i^n}{n} = \frac{1}{n} \left(\cos \frac{n\pi}{2} + i \sin \frac{n\pi}{2} \right)$. Avem

$$\sum_{n=0}^{\infty} |z_n| = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n} = +\infty,$$

deci seria nu este absolut convergentă, în timp ce atât seria părților reale

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n} \cos \frac{n\pi}{2} = -\frac{1}{2} + \frac{1}{4} - \frac{1}{6} + \dots,$$

cât și seria părților imaginare

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n} \sin \frac{n\pi}{2} = \frac{1}{1} - \frac{1}{3} + \frac{1}{5} - \dots,$$

sunt, conform criteriului lui Leibniz, convergente.

2. Mulțimi deschise și mulțimi închise în $\mathbb{C}$. Fie $z_0 \in \mathbb{C}$ și $r > 0$. Notăm cu

$$D(z_0, r) = \{z \in \mathbb{C} \text{ pentru care } |z - z_0| < r\}$$

discul deschis de centru z_0 și rază r . Mulțimea $V \subset \mathbb{C}$ se numește *vecinătate* pentru $z_0 \in \mathbb{C}$ dacă există $r > 0$ astfel încât $D(z_0, r) \subset V$, caz în care spunem că z_0 este *punct interior* lui V . Mulțimea punctelor interioare unei mulțimi A se notează cu $\overset{\circ}{A}$.

Mulțimea $D \subset \mathbb{C}$ se numește *deschisă* dacă $D = \overset{\circ}{D}$ sau dacă D este vecinătate pentru orice $z \in D$, altfel spus, dacă $D = \overset{\circ}{D}$. Se verifică imediat că mulțimea $\mathbb{C}$ este deschisă, că intersecția a două mulțimi deschise este deschisă și că reuniunea oricărei familii de mulțimi deschise este deschisă. Amintim că acestea sunt proprietățile definitorii pentru clasa mulțimilor deschise ale unui *spațiu topologic*.

Mulțimea $F \subset \mathbb{C}$ se numește *închisă* dacă $\mathbb{C} \setminus F$ este deschisă. Din legile lui De Morgan rezultă imediat că intersecția oricărei familii de mulțimi închise este închisă. Urmează că pentru fiecare mulțime $A \subset \mathbb{C}$ există o cea mai mică (în sensul incluziunii) mulțime închisă care conține pe A , mulțime notată cu $\overline{A}$ și

numită *închiderea* mulțimii A . Mai precis, dacă notăm cu $\mathcal{F}_A$ familia mulțimilor închise care conțin mulțimea A , atunci

$$\bar{A} = \bigcap_{F \in \mathcal{F}_A} F.$$

Închiderea $\bar{A}$ este formată din limitele șirurilor de elemente din A , altfel spus: $a^* \in \bar{A}$ dacă și numai dacă există un șir $(a_n)_n$ din A astfel încât $a_n \rightarrow a^*$. Elementele lui $\bar{A}$ se numesc *puncte aderente* mulțimii A .

Frontiera mulțimii A se notează

$$\partial A = \bar{A} \cap \overline{\mathbb{C} \setminus A},$$

și este formată, așadar, din punctele aderente atât mulțimii A cât și complementarei sale.

Numărul complex $a^* \in \mathbb{C}$ se numește *punct de acumulare* pentru mulțimea $A \subset \mathbb{C}$ dacă este punct aderent mulțimii $A \setminus \{a^*\}$, adică dacă există un șir $(a_n)_n$ din $A \setminus \{a^*\}$ astfel încât $a_n \rightarrow a^*$. Dacă $a^* \in A$, dar a^* nu este punct de acumulare pentru A , atunci a^* se numește *punct izolat* al mulțimii A .

Până acum, în toate definițiile și caracterizările din această secțiune, am lucrat numai cu șiruri convergente, adică cu șiruri care au limita finită. Pentru a lucra și cu șiruri care tind la infinit, este comod să adăugăm la mulțimea numerelor complexe $\mathbb{C}$ încă un element, notat cu simbolul ∞ și numit *punctul de la infinit*. Mulțimea $\mathbb{C} \cup \{\infty\}$ este numită *planul complex extins* și se notează cu $\bar{\mathbb{C}} = \mathbb{C} \cup \{\infty\}$, notație care sugerează că punctul de la infinit este punct de acumulare pentru mulțimea $\mathbb{C}$. Vom topologiza mulțimea $\bar{\mathbb{C}}$ astfel încât această afirmație să fie adevărată, definind vecinătățile punctului de la infinit astfel: mulțimea $V \subset \bar{\mathbb{C}}$ se numește *vecinătate a punctului* ∞ dacă există $r > 0$ astfel încât $\mathbb{C} \setminus D(0, r) \subset V$.

Utilizând definiția cu vecinătăți a limitelor, este ușor de văzut că un șir $(z_n)_n$ din $\mathbb{C}$ are limita ∞ în această topologie, dacă și numai dacă $|z_n| \rightarrow +\infty$, așa cum ne-am propus.

Planul complex extins are o interpretare geometrică remarcabilă, dată de *proiecția stereografică* a unei sfere pe un plan care trece prin centrul sferei. Mai precis, considerăm

$$\mathcal{S} = \{(x, y, u) \in \mathbb{R}^3 \text{ pentru care } x^2 + y^2 + u^2 = 1\}$$

sfera unitate din $\mathbb{R}^3$ centrată în origine și o înzestrăm cu topologia de subspațiu din $\mathbb{R}^3$. Cu alte cuvinte, o mulțime $U \subset \mathcal{S}$ este deschisă în topologia lui $\mathcal{S}$ dacă și numai dacă există o submulțime deschisă $D \subset \mathbb{R}^3$ astfel încât $U = D \cap \mathcal{S}$.

Notăm cu π planul xOy , de ecuație $u = 0$, și cu $N(0, 0, 1)$ punctul numit *polul nord* al sferei unitate. Fie $P(x_P, y_P, u_P) \in \mathcal{S}$ cu $P \neq N$, și fie $Z(x_Z, y_Z, 0)$ punctul de intersecție al dreptei NP cu planul π . Corespondența $P \rightarrow Z$ este clar o bijecție între $\mathcal{S} \setminus \{N\}$ și planul π , pe care o putem scrie chiar explicit.

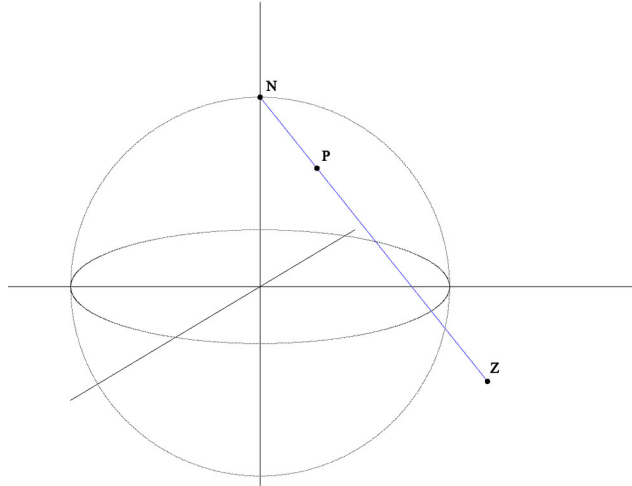

FIGURA 1. Sfera lui Riemann

Ecuția dreptei NP în reperul cartezian $Oxyu$ din spațiul tridimensional $\mathbb{R}^3$ este

$$\frac{x - 0}{x_P - 0} = \frac{y - 0}{y_P - 0} = \frac{u - 1}{u_P - 1},$$

de unde urmează că

$$\frac{x_Z}{x_P} = \frac{y_Z}{y_P} = \frac{-1}{u_P - 1},$$

deci

$$\begin{cases} x_Z = \frac{x_P}{1 - u_P}, \\ y_Z = \frac{y_P}{1 - u_P}. \end{cases}$$

Identificăm acum $\mathbb{C}$ cu π prin corespondența

$$z = x + iy \in \mathbb{C} \leftrightarrow Z(x, y, 0) \in \pi,$$

și definim aplicația $\varphi : \mathcal{S} \rightarrow \overline{\mathbb{C}}$ prin

$$\varphi(P) = \begin{cases} \frac{x_P}{1 - u_P} + i \frac{y_P}{1 - u_P}, & \text{pentru } P \neq N, \\ \infty, & \text{pentru } P = N. \end{cases}$$

Este ușor de văzut că aplicația φ , numită *proiecția stereografică de centru N* , este un omeomorfism de la $\mathcal{S}$ la $\overline{\mathbb{C}} = \mathbb{C} \cup \{\infty\}$, adică o aplicație bijectivă care păstrează vecinătățile punctelor.

Acest model geometric al lui $\overline{\mathbb{C}} = \mathbb{C} \cup \{\infty\}$ este numit *sfera lui Riemann*. Ca o consecință, definind distanța dintre două elemente din $\overline{\mathbb{C}}$ ca fiind lungimea segmentului determinat de punctele corespunzătoare lor pe sfera lui Riemann, se obține o metrică pe $\overline{\mathbb{C}}$, iar topologia indusă de această metrică coincide cu cea definită mai sus.

3. Limite de funcții și continuitate. Topologia lui $\mathbb{C}$ este topologia indusă de metrica $d(u, v) = |u - v|$, prin urmare noțiunile de limită și de continuitate pentru funcții care au argumentul sau valorile în $\mathbb{C}$ se definesc ca în cadrul spațiilor metrice și, în consecință, pot fi caracterizate cu șiruri. Deoarece și topologia lui $\overline{\mathbb{C}}$ este indusă de o metrică, și limita infinit poate fi caracterizată cu șiruri.

Mai mult, deoarece mulțimea numerelor complexe $\mathbb{C}$ poate fi identificată cu $\mathbb{R}^2$ și din punct de vedere topologic, noțiunile de limită și de continuitate pot fi caracterizate pe componente.

Definiție. Fie $A \subset \mathbb{R}$ sau $A \subset \mathbb{C}$ și a^* un punct de acumulare al lui A . Funcția $f : A \rightarrow \mathbb{C}$ are limita ℓ , pentru $a \rightarrow a^*$, dacă pentru orice vecinătate V_ℓ a lui ℓ există o vecinătate V_{a^*} a lui a^* astfel încât $f(V_{a^*} \setminus \{a^*\}) \subset V_\ell$.

În definiția de mai sus limitele a^* și ℓ pot fi finite sau nu. Are loc următoarea caracterizare cu șiruri:

$$\lim_{a \rightarrow a^*} f(a) = \ell \Leftrightarrow \left(\forall (a_n)_n \subset A \setminus \{a^*\}, a_n \rightarrow a^* \Rightarrow f(a_n) \rightarrow \ell \right).$$

În cazul $\ell \neq \infty$, avem caracterizarea pe componente: limita $\lim_{a \rightarrow a^*} f(a)$ există și este finită dacă și numai dacă funcțiile $x = x(a) = \operatorname{Re} f(a)$ și $y = y(a) = \operatorname{Im} f(a)$ au limite finite, și atunci avem

$$\lim_{a \rightarrow a^*} (x(a) + iy(a)) = \lim_{a \rightarrow a^*} x(a) + i \lim_{a \rightarrow a^*} y(a).$$

Definiție. Fie $A \subset \mathbb{R}$ sau $A \subset \mathbb{C}$ și $a_0 \in A$. Funcția $f : A \rightarrow \mathbb{C}$ este continuă în a_0 dacă: fie a_0 nu este punct de acumulare pentru A (adică este punct izolat) fie $\lim_{a \rightarrow a_0} f(a) = f(a_0)$. Funcția f se numește continuă pe A dacă este continuă în orice punct din A .

Este clar că o funcție f cu valori complexe este continuă dacă și numai dacă funcțiile ambele funcții componente, $\operatorname{Re} f$ și $\operatorname{Im} f$ sunt continue.

3.1. *Funcții complexe de argument real.* Fie $I \subset \mathbb{R}$ un interval. O funcție $z : I \subset \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{C}$ este formată dintr-o pereche de funcții reale x și $y : I \subset \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$, date de egalitatea

$$z(t) = x(t) + iy(t), \quad t \in I.$$

Astfel de funcții sunt utilizate în descrierea mișcării unui punct în plan. De exemplu,

$$z(t) = t(\cos t + i \sin t), \quad t \in [0, +\infty),$$

reprezintă *legea orară* după care un punct se deplasează pe o spirală care pornește din origine. Cele două funcții reale componente dau ecuațiile parametrice ale spiralei:

$$\begin{cases} x = t \cos t, \\ y = t \sin t, \end{cases}$$

pentru $t \in [0, +\infty)$.

Fie $t_0 \in I$. După cum am văzut, limita și continuitatea funcției $z = z(t)$ în t_0 se caracterizează pe componente, la fel ca derivabilitatea:

$$z'(t_0) = \lim_{t \rightarrow t_0} \frac{z(t) - z(t_0)}{t - t_0} = \lim_{t \rightarrow t_0} \frac{x(t) - x(t_0)}{t - t_0} + i \lim_{t \rightarrow t_0} \frac{y(t) - y(t_0)}{t - t_0} = x'(t_0) + iy'(t_0).$$

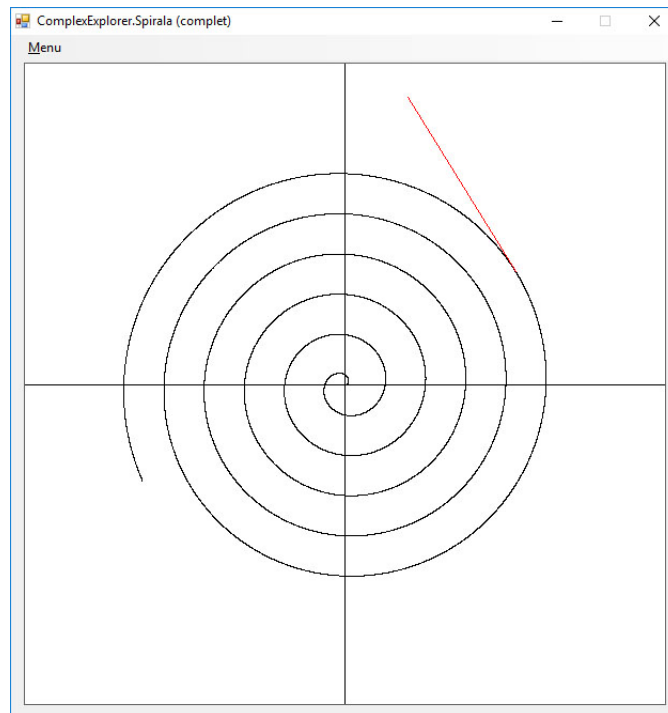
Din definiția derivatei rezultă *aproximarea*

$$z(t) \approx z(t_0) + (t - t_0)z'(t_0) \text{ pentru } t \approx t_0,$$

care înlocuiește mișcarea lui $z = z(t)$ cu o mișcare rectilinie uniformă cu viteza $|z'(t_0)|$ pe tangenta la traiectorie în punctul $z_0 = z(t_0)$. În concluzie, derivata unei funcții complexe de argument real se calculează pe componente

$$z'(t) = x'(t) + iy'(t)$$

și reprezintă *vectorul viteză instantanee* al punctului în mișcare $z = z(t)$. El dă direcția tangentei la traiectorie în punctul curent.

Clasa $C^\#$ de mai jos desenează cu negru traiectoria punctului $z = t(\cos t + i \sin t)$ pe intervalul $t \in [0, 35]$ și trasează cu roșu vectorul viteză la momentul $t_0 = 32$:

```
public class Spirala : ComplexForm
{
    static Complex i = new Complex(0, 1);
    Complex z(double t) {
        return t * (Math.Cos(t) + i * Math.Sin(t));
    }
}
```



```

Complex zprim(double t)
{
    return (Math.Cos(t) + i * Math.Sin(t)) +
           t * (-Math.Sin(t) + i * Math.Cos(t));
}

public override void makeImage()
{
    setXminXmaxYminYmax(-50, 50, -50, 50);
    ScreenColor = Color.White;
    PenColor = Color.Black;
    setAxis();
    for (double t = 0; t < 35; t += 0.001)
    {
        setPixel(z(t), PenColor);
    }
    double t0 = 32;
    Complex z0 = z(t0);
    setLine(z0, z0 + zprim(t0), Color.Red);
    resetScreen();
}
}

```

3.2. *Funcții complexe de argument complex.* Orice funcție $f : D \subset \mathbb{C} \rightarrow \mathbb{C}$ are forma

$$f(z) = f(x, y) = u(x, y) + iv(x, y),$$

pentru orice $z = x + iy \in \mathbb{C}$, cu $u, v : D \subset \mathbb{R} \times \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ două funcții reale de două variabile reale. Știm că limitele finite și continuitatea se caracterizează pe componente:

$$\lim_{z \rightarrow z^*} f(z) = \lim_{(x,y) \rightarrow (x^*, y^*)} u(x, y) + i \lim_{(x,y) \rightarrow (x^*, y^*)} v(x, y).$$

pentru orice punct de acumulare $z^* = x^* + iy^*$ al lui D .

Analog limitelor de șiruri, există un calcul cu limite de funcții dat de următoarele reguli: dacă există $\lim_{z \rightarrow z^*} f_1(z) = l_1$ și $\lim_{z \rightarrow z^*} f_2(z) = l_2$, atunci

- există $\lim_{z \rightarrow z^*} (f_1 + f_2)(z) = l_1 + l_2$, cu excepția cazului $l_1 = l_2 = \infty$ și cu convenția $l + \infty = \infty$ pentru $l \in \mathbb{C}$;
- există $\lim_{z \rightarrow z^*} (f_1 f_2)(z) = l_1 l_2$, cu excepția cazului $0 \cdot \infty$ și cu convenția $l \cdot \infty = \infty$ pentru $l \in \overline{\mathbb{C}} \setminus \{0\}$;
- există $\lim_{z \rightarrow z^*} \left(\frac{f_1}{f_2} \right) (z) = \frac{l_1}{l_2}$, cu excepțiile $\frac{0}{0}$ și $\frac{\infty}{\infty}$, și cu convențiile $\frac{l}{0} = \infty$ pentru $l \in \mathbb{C} \setminus \{0\}$ și $\frac{l}{\infty} = 0, \frac{\infty}{l} = \infty$ pentru $l \in \mathbb{C}$;

În plus,

- dacă $f : A \rightarrow B \subset \mathbb{C}$ cu $\lim_{z \rightarrow z^*} f(z) = w^*$ și $f(z) \neq w^*$ pentru $z \neq z^*$, iar $g : B \rightarrow \mathbb{C}$ cu $\lim_{z \rightarrow w^*} g(z) = \ell$ atunci $\lim_{z \rightarrow z^*} g(f(z)) = \ell$.

Exemplu. Să se arate că pentru orice funcție polinom de grad $n \geq 1$ cu coeficienți complecși

$$P(z) = a_n z^n + \dots + a_2 z^2 + a_1 z + a_0,$$

avem

$$\lim_{z \rightarrow \infty} P(z) = \infty.$$

Rezolvare. Este clar că $\lim_{z \rightarrow \infty} z^n = (\lim_{z \rightarrow \infty} z)^n = \infty^n = \infty$, și astfel:

$$\begin{aligned} \lim_{z \rightarrow \infty} P(z) &= \lim_{z \rightarrow \infty} z^n \cdot \lim_{z \rightarrow \infty} \left(a_n + \frac{a_{n-1}}{z} + \dots + \frac{a_0}{z^n} \right) = \\ &= \infty \cdot \left(a_n + \frac{a_{n-1}}{\infty} + \dots + \frac{a_0}{\infty} \right) = \infty \cdot (a_n + 0 + \dots + 0) = \infty, \end{aligned}$$

deoarece $a_n \neq 0$.

Ca o consecință a compatibilității trecerii la limită cu operațiile, și continuitatea este compatibilă cu operațiile: dacă f, g sunt continue pe $D \subset \mathbb{C}$, atunci și $f + g$, fg și $\frac{f}{g}$ sunt continue peste tot unde sunt definite în D , iar dacă $f : A \rightarrow B \subset \mathbb{C}$ și $g : B \rightarrow \mathbb{C}$ sunt continue, atunci și $g \circ f$ este continuă. În plus, dacă $f = u + iv$ este continuă și conjugata sa, $\bar{f} = u - iv$, este continuă.

Este important de reținut că pentru o funcție $f : \overline{\mathbb{C}} \rightarrow \overline{\mathbb{C}}$, studiul limitei și continuității în punctul de la infinit se poate reduce la studiul în 0 deoarece limita $\lim_{z \rightarrow \infty} f(z)$ există dacă și numai dacă există $\lim_{z \rightarrow 0} f\left(\frac{1}{z}\right)$ și în acest caz

$$\lim_{z \rightarrow \infty} f(z) = \lim_{z \rightarrow 0} f\left(\frac{1}{z}\right).$$

3.3. Funcții reale de argument complex. Deoarece topologia lui $\mathbb{R}$ coincide cu urma topologiei lui $\mathbb{C}$ pe $\mathbb{R}$, funcțiile $f : D \subset \mathbb{C} \rightarrow \mathbb{R}$ pot fi considerate, din punctul de vedere al limitelor și al continuității, ca fiind de forma $f(z) = f(x, y) = u(x, y) + iv(x, y)$, cu v funcția nulă.

Funcțiile $z \mapsto \operatorname{Re} z$, $z \mapsto \operatorname{Im} z$ și $z \mapsto |z|$ sunt continue pe $\mathbb{C}$. Funcția argument, $z \mapsto \arg z$, este continuă în orice punct din $\mathbb{C} \setminus (-\infty, 0]$.

4. Mulțimi compacte, mulțimi conexe. Fie $K \subset \mathbb{C}$. Mulțimea K se numește *compactă* dacă sunt îndeplinite următoarele proprietăți echivalente:

- K este mulțime închisă și mărginită;
- orice șir din K admite un subșir convergent la un element din K ;
- orice acoperire deschisă a lui K are o subacoperire finită;

Fie $A \subset \mathbb{C}$ o submulțime nevidă. Numim *curbă* în A o funcție continuă $\gamma : [a, b] \rightarrow A$, cu $a < b$ două numere reale oarecare. De fapt funcția γ este doar o *parametrizare* a unei curbe, prin abuz vom nota tot cu γ și imaginea acestei funcții.

Mulțimea $A \subset \mathbb{C}$ este *conexă prin arce* pentru orice u și v din A există o curbă γ în A astfel încât $\gamma(a) = u$ și $\gamma(b) = v$. Mulțimea A se numește *conexă* dacă nu există submulțimile $A_1, A_2 \subset A$, nevide, disjuncte, deschise în A și astfel încât $A = A_1 \cup A_2$.

Pentru o mulțime deschisă D , conexiunea și conexiunea prin arce sunt proprietăți echivalente.

Proprietățile de compacitate și conexiune se conservă prin funcții continue: dacă $f : A \rightarrow \mathbb{C}$ este continuă, iar A este compactă (respectiv conexă) atunci $f(A)$ este compactă (respectiv conexă).

Fie $a \in A$. Prin *componenta conexă* a lui a în A înțelegem mulțimea

$$C_a = \bigcup_{C \in \mathcal{C}_a} C,$$

unde cu $\mathcal{C}_a$ am notat familia submulțimilor conexe ale lui A care îl conțin pe a . Este evident că C_a este conexă, fiind chiar cea mai mare (în sensul incluziunii) submulțime conexă a lui A care îl conține pe a .